

Etnograf Imotske krajine

Jozo Grbavac, Silvestar Kutleša, *Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja – Služba Božja, Split 2021., 394 str.*

Tijekom stoljeća zajednica franjevaca splitske provincije iznjedrila je vrijedne pojedince na vjerskome, društvenom i kulturnom području. Brojni su franjevci svoje bogomdane sposobnosti utkali u kulturni i znanstveni napredak povjereni puka i širih krugova hrvatskoga pučanstva. S ciljem otrgnuti zaboravu te znamenite likove te njihov rad predstaviti kulturnoj i znanstvenoj javnosti, pokrenuta je Biblioteka *Umnici Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja*. Šesti svezak u tom nizu, koji je posložio Jozo Grbavac, posvećen je etnografu Imotske krajine fra Silvestru Kutleši.

Svoju monografiju Grbavac je podijelio u dva dijela. U prvom dijelu (str. 24–154) predočio je Kutlešino etnografsko istraživanje sadržano u djelu *Život i običaji u Imotskoj krajini*. U drugom dijelu (str. 155–238) predstavio je *Junačke narodne pjesme Imotske krajine* koje je Kutleša po kazivanju guslara skupio. Monografiju je obogatio bibliografijom o Kutleši (38 naslova, str. 236–238), izborom pjesa-

ma iz objavljene i neobjavljene zbirke (str. 241–346), tumačenjem manje poznatih pojmova (str. 364–380) i kazalom imena (str. 381–387).

U uvodnom dijelu Grbavac je predstavio Kutlešin životni put od rođenja 1876. u Gornjim Vinjanima preko pučkog školovanja u Posušju i Imotskom, gimnazije u Sinju, studija filozofije i teologije u Šibeniku i u Makarskoj te svećeničkog ređenja 1898. godine. Naveo je njegove službe profesora na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju (1899. – 1915.), župnika u Lovreću (1915. – 1922.) i u Runovićima (1923. – 1936.). i završetak njegova ovozemnoga života u Imotskom samostanu gdje je preminuo 8. siječnja 1943.

Autor je predstavio Kutlešu kao vrijedna i samoprije-gorna folklorističkog radnika, lucidnog „svjedoka kolektivne memorije koji je romantičkim oduševljenjem skupio pravo bogatstvo etnografske građe u kojoj se zrcali vjerna i plastična slika Imotske krajine, njezinih žitelji i njihove tradicijske kulture” (str. 7). Kutlešino za-

nimanje za život i običaje ondašnjih seljaka došlo je do izražaja za njegova župnikovanja u Runovićima, gdje je imao pred očima život svojih župljana, gdje je mlade učio čitati i pisati, a starijima pomagao svojim poznavanjem narodnoga ljekarstva. Osjetljiv za narodnu usmenu predaju, skupljao je podatke o životu i običajima na temelju upitnika koji je izradio Akademijin Odbor za proučavanje narodnoga života i običaja (str. 33–35). Na sočnoj ikavici opisao je život i običaje na temelju osobnog zapažanja i kazivanja svojih sugovornika.

Pri skupljanju narodnoga blaga, pri zabilježbi obavijesti o životu i običajima, Kutleša je djelovao ne samo kao etnograf, već kao odgojitelj i učitelj, domoljub i rodoljub (str. 50). Odgajao je zapažao i bilježio izraze i oblike života i vjere, a posebice običaja svoga puka. Ispitanicima nije nametao svoje mišljenje, ostavljao im je slobodu opisa i izražavanja. Tako je nastala nepatvorena građa koju nije uljepšavao, nego izvorno prenio kako je ponikla i ostala sačuvana u narodnom sjećanju.

Grbavac napominje da Fra Silvestar Kutleša nije doživio tiskanje svoga glavnoga djela *Život i običaji u Runovićima, jednoj župi Imocke krajine* ko-

je je u rukopisu dovršio 1937. Marom i zaslugom dr. Vesne Čulinović-Konstantinović ta etnografska studija ugledala je svjetlo dana 1993. u slobodnoj i neovisnoj Hrvatskoj pod naslovom *Život i običaji u Imockoj krajini*.

Predstavljajući Kutlešu i njegovo spisateljsko djelo, Grbavac je posložio sažeti povijesni pregled Imotske krajine „prepunu mediteranskog ugođaja i hrvatske duše, jedinstvenu i neponovljivu, koju je Bog obdario tolikom raznolikošću okupivši sve najljepše što krš ima” (str. 13). Preuzeo je Kutlešinu misao da „Krajina nije bogata ni zemljom ni blagom, ali je bogata zdravljem i pameću svoga naroda” (str. 14). Istaknuo je prisutnost franjevac koji su ne samo pastoralno djelovali, nego su siromašnom i zanevarenom puku nadomještali nepostojeće društvene ustanove. Bili su tješitelji i liječnici, učitelji i pjesnici, zaštitnici narodnih prava i čuvari narodnog otpora (str. 17).

Posebni dio svoje monografije Grbavac je posvetio Kutlešinu skupljanju junačkih narodnih pjesama Imotske krajine. Kao domorodac Kutleša je poznavao narodno stvaralaštvo i druge oblike tradicionalne kulture i ponašanja. Pribojavao se da će „gusle brzo

umuknuti” (str. 155), narodne pjesme i običaji iščeznuti. Zato je nastojao skupiti te umotvorine narodnoga genija, uza svu suzdržanost i neskrivenu kritiku koju su, u svoje vrijeme, kako opisuje naš autor, u svojim spisima izrazili Toma Babić, Lovre Šitović i Jeronim Filipović. Ti uvaženi promicatelji kršćanskoga nauka i duhovnosti bili su protivnici „ispraznih pisama koje nisu za duše korisne” te opominjali vjernike da se „klone profanih i pogubnih pjesma kojima se stječe ulaznica u pakao” (str. 38–41). Ne niječući vrijednost tih pučkih prosvjetitelja, Kutleša je u sljedbi Kačića i drugih franjevacu svoje Provincije, drukčije pristupio i pozitivno vrednovao narodne umotvorine. Zapazio je da ima velik broj nepokupljenih junačkih pjesama koje se „odlikuju snažnom dikcijom, bogatim jezikom i bujnom maštom” te da su u narodu veoma obljubljene (str. 45). Stoga je, slušajući guslare u Runovićima, u Vinjanima zabilježio te epske pjesme otimajući ih zaboravu. Tako je nastala njegova zbirka od 100 junačkih pjesama, od kojih je 43 objelodanio pod naslovom *Nova pjesmarica. Junačke narodne pjesme iz Imotske krajine*, Šibenik 1939. Budući da je ta pjesmarica s oduševljenjem primljena i

naklada ubrzo rasprodana, Kutleša je spremio drugo izdanje koje je ostalo u rukopisu (str. 227–229).

Što reći o fra Jozinoj monografiji o fra Silvestru Kutleši? Dosad su oba područja Kutlešina spisateljskog rada: običaji i pjesme predstavljani široj publici u više navrata i s različitih gledišta: etnografski (V. Čulinović-Konstantinović), folklorni (M. Glibota) vjerski (D. Aračić), medicinski (B. Belicza), junačke pjesme (K. Kosor), narodne umotvorine (A. Mijatović). No sveukupnog prikaza nije bilo sve do ove Grbavčeve monografije.

Ono što daje osobitu vrijednost monografiji jest činjenica da je fra Jozo cjelokupno Kutlešino etnografsko istraživanje stavio u povijesne, društvene i kulturne okvire i prilike. Pritom je zahvatio dublje i snažnije u povijest u potrazi za uzrocima stanja i događaja koje je Kutleša opisao u *Životu i običajima* ili zabilježio u *Novoj pjesmarici*. Predstavio je sadržaje obaju djela stavljajući ih u društveni i kulturni kontekst u kojem su nastajali, njegovani i prenošeni od usta do usta. Osvrnuo se na profil kazivača i podrijetlo narodne umotvorine.

U Jozi Grbavcu Kutleša je našao stručnjaka koji je objektivno i znanstveno predsta-

vio njegovo djelo s povijesne i umjetničke strane. Franjevac i teolog, profesor hrvatskog jezika i istraživač povijesti Imotske krajine (*Povijest, vjera i kulturna baština u Imoti; Sjaj baštine. Književno-teološki ogledi*) mogao je kao rijetko tko predstaviti Kutlešino proučavanje i načela koja je primjenjivao pri skupljanju građe bilo o narodnom životu i običajima bilo o junačkim narodnim pjesmama Imotske krajine. Omogućio je Kutleši da sam govori o životu i običajima svoga puka, o skupljanju pjesama i o svojim kazivačima.

Svojim istraživanjem Grbavac je, dakle, osvijetlio cijelo Kutlešino spisateljsko djelo. Na raspolaganju je imao izvore iz prve ruke, tj. Kutlešinu pismenu ostavštinu u arhivu Imotskog samostana i odnosnu korespondenciju koju je dijelom i objavio (str. 347–363).

No uza sve to fra Jozo nije stavio završnu točku, nije posložio zaključak za svoju monografiju. Daljnja istraživanja o Kutlešinoj etnografskoj i folklornoj građi ostavio je zainteresiranim etnografima jezikoslovcima, povjesničarima i teolozima kao i svim ljubiteljima narodne umotvorine.

U Grbavčevoj monografiji hrvatska je javnost dobila iznimnu knjigu koja predstavlja obogaćenje ne samo hrvatske etnografije nego i obogaćenje hrvatske epske poezije te hrvatske kulture uopće. Time je predstavio nemjerljiv doprinos još jednog franjevca hrvatskoj kulturi, posebice etnografiji. Djelo je napisao na izvrsnome hrvatskom jeziku, a autorov stil pisanja jasan je i logičan, lak i razumljiv, tako da se s lakoćom može čitati i razumjeti.

Dinko Aračić